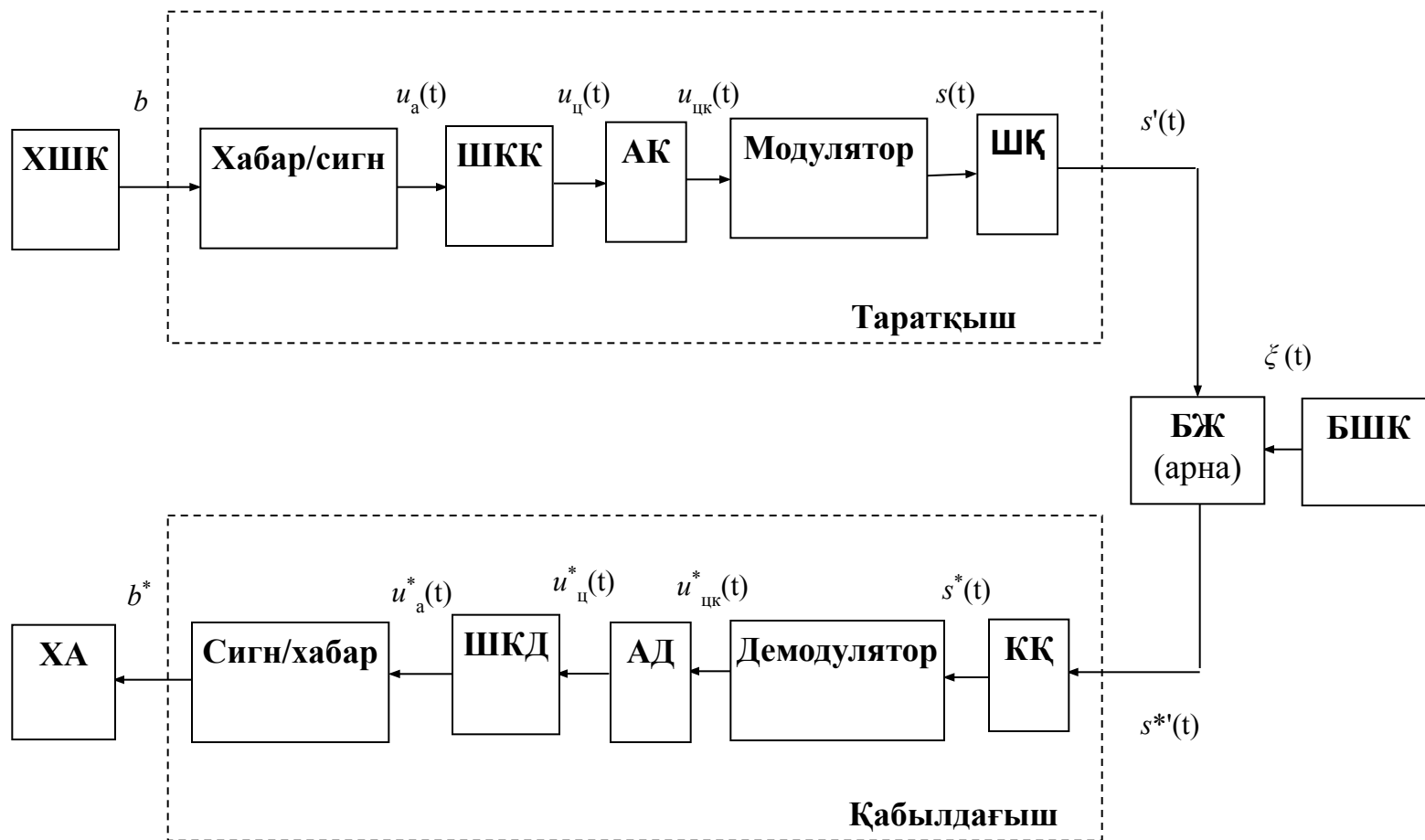

Тарау I.

**Электр байланыс жүйелер
туралы жалпы мәліметтер.**

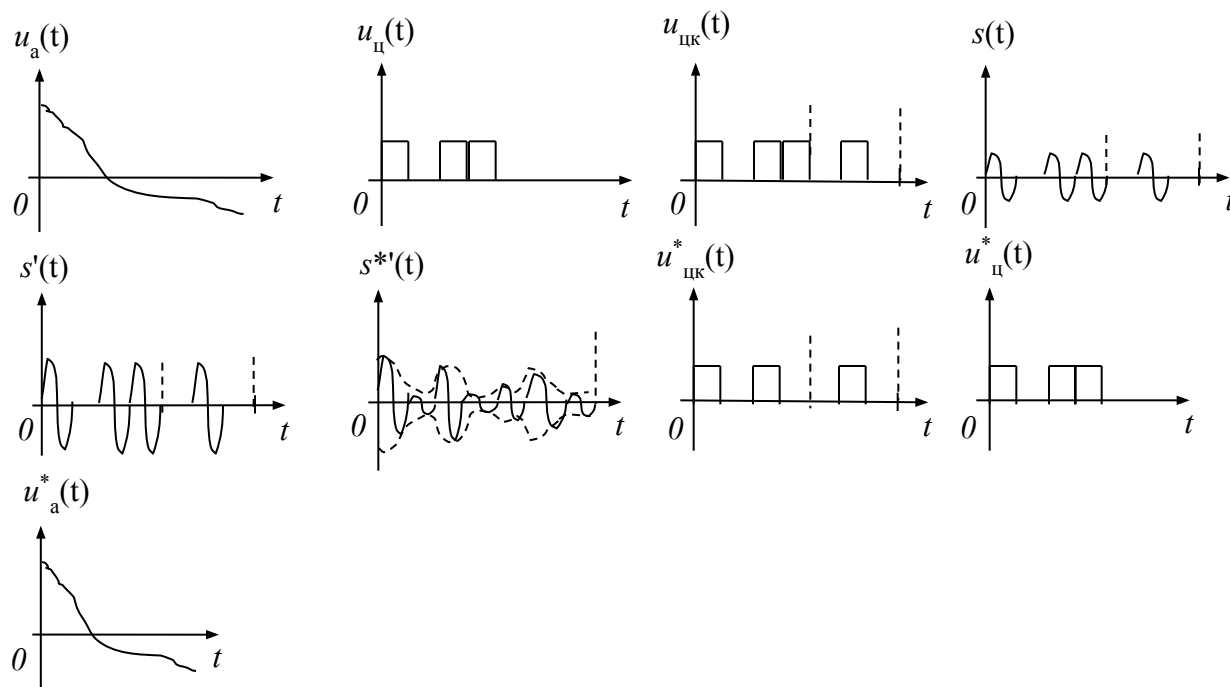
Дәріс 1.

**Электр байланыс жүйесінің
сұлбасы мен сипаттамалары.**

Электрлік байланыс жүйесінің жалпы құрылымдық сұлбасы

Электрлік байланыс жүйесінің әр бір нүктедегі сигналдың түрлері.

ХШК- хабарлар шығу көзі.

Ішінде ақпараты бар, үзіліссіз хабарларды шығарады.

Хабар/сигн.- хабарды сигналға түрлендіргіш.

b хабарды $u_a(t)$ бастапқы аналогтық сигналға түрлендіру үшін.

ШКК- шығу көзінің коддері.

$u_a(t)$ аналогтық сигналды $u_{ц}(t)$ цифрлық сигналға түрлендіру үшін.

Бұл аналогты-цифрлық түрлендіргіш (АЦТ). Цифрлық сигнал- бұл екілік қарапайым кодтың кодтық комбинациялардың тізбегі.

АК- арнаның коддері.

Тарату дұрыстығын жоғарылату үшін.

Қарапайым кодтың кодтық комбинацияларын, бөгетке орнықты (түзетуші)

кодпен кодтайды. Цифрлық $u_{ц}(t)$ сигнал, $u_{цк}(t)$ цифрлық кодталған сигналға түрленеді.

Модулятор (тарату жағындағы сигналды түрлендіру құрылғы, УПС_{пер}).

Бастапқы сигналдың параметрлерін арнаның параметрлермен сәйкестіру үшін.

Төменгі жиілікті $u_{цк}(t)$ цифрлық кодталған сигналды, арнаның параметрлеріне сәйкес келетін $s(t)$ жоғары жиілікті сигналға түрлендіреді.

Модуляторда, тасушы сигналдың параметрін, $u_{цк}(t)$ ақпараттық цифрлық кодталған сигналдың зыңымен өзгертеді. Солай, тасушы сигналға таратып берілетін хабарды кіргізеді.

ШҚ- шығу құрылғы.

Оған, көп жағдайда, сигналдың күшейткіші, спектрін шектейтін жолақты сүзгі, таратқышты байланыс жолымен келістіретін құрылғылар.

Шығысынан- күшейткен $s'(t)$ сигналы шығады.

БЖ- байланыс жолы.

Сигналдарды тарату үшін физикалық ортасы.

БШК- бөгеттер шығу көзі.

$s'(t)$ сигналға қосылатын $\xi(t)$ бөгеттер мен бұрмалануларды шығарады. Сонымен, байланыс жолымен қабылдау жағына келетін сигнал- $s^{*'}(t) = s'(t) + \xi(t)$. Ол, тарату жағынан шыққан $s'(t)$ сигналға тура сәйкес емес.

КҚ- кіру құрылғы.

Оған, көп жағдайда, бөгеттердің деңгейін төмендету үшін жолақты сүзгі, сигналдың күшейткіші, қабылдағышты байланыс жолымен келістіретін құрылғылар. Шығысынан- $s^{*}(t)$ сигналы шығады.

Демодулятор (қабылдау жағындағы сигналды түрлендіру құрылғы, УПС_{пр})

Модуляциядан шығаратын құрылғы.

Оның шығысынан тарату жағындағы цифрлық кодталған сигналға сәйкес $u_{цк}^{*}(t)$ сигнал шығады. Оның, тарату жағындағы $u_{цк}(t)$ сигналмен айырмашылықтары болу мүмкін (кодтық комбинацияларында қате алынған элементтері болуы мүмкін).

АД- арнаның декодері.

Тарату дұрыстығын жоғарылату үшін.

$u_{цк}^*(t)$ цифрлық кодталған сигналдың, бөгетке орнықты кодтың кодтық комбинацияларын декодтап, олардың ішіндегі қате алынған элементтерін табады және түзетеді. Шығысынан цифрлық бастапқы $u_{цк}^*(t)$ сигнал шығады.

ШКД- шығу көзінің декодері.

Қарапайым кодтың кодтық комбинацияларды декодтап, $u_{ц}^*(t)$ цифрлық сигналды $u_a^*(t)$ бастапқы аналогтық сигналға түрлендіреді. Бұл цифрлы-аналогтық түрлендіргіш (ЦАТ).

Сигн./хабар- сигналды хабарға түрлендіргіш.

бастапқы аналогтық сигналды b^* хабарға түрлендіреді.

$u_a^*(t)$ Қабылданған b^* хабарың, тарату жағындағы b хабардан айырмашылығы болуы мүмкін.

ХА- хабарларды алушы.

Үзіліссіз хабарларды қабылдайды. Сол хабардан ақпаратты шығарады.

Негізгі түсініктер және анықтамалар

- **Электр байланыс жүйесі**- хабарды шығу көзінен алушыға дейін таратуын қамтамасыз ететін техникалық құралдары мен тарату ортасының жиынтығы.
- **Ақпарат**- алдын ала белгісіз, қоршаған әлем туралы мәліметтердің жиынтығы.
- **Хабар**- мәліметтерден жиналған ақпаратты тарату түрі.
- **Сигнал**- таратып берілетін хабарды бейнелеп көрсететін (тасыйтын) материалдық тасушы немесе физикалық процесс.

Аналогтық сигнал- кез келген мәнін алатын және кез келген уақыт мезгілінде өзгертін (деңгей және уақыт бойынша узіліссіз) сигнал.

Цифрлық сигнал- уақыт және деңгей бойынша дискреттік, екі мәнін алатын, екілік кодпен кодталған сигнал.

Байланыс арнасы- желілік станциялар немесе тораптар арасындағы, белгілі жиілік жолағында, немесе белгілі тарату жылдамдығымен бір ғана бірінші сигналды таратуын қамтамасыз ететін техникалық құралдары мен тарату ортасының кешені.

Байланыс жүйелерінде ең басты- **ақпаратты** тарату.

Байланыс жүйенің арнамен нағыз таратып берілетін-
сигналдар.

Байланыс жүйелеріндегі түрлендіруінің тізбегі:

ақпарат- хабар-сигнал-хабар-ақпарат.

Сигналдың негізгі түрлері:

-қалыбы бойынша: **қарапайым** ($B \approx 1$) және **күрделі** ($B \gg 1$);

-ақпараттығы бойынша: **детерминделінген** және **кездейсоқ**;

-сипаттамалар бойынша: **аналогтық** (үзіліссіз), **дискреттік** және **цифрлық**.

Үзіліссіздігінің түсінігі

мәндер немесе уақыт бойынша-
алатын мәндерінің саны немесе уақытта өзгеру
мезгілдерінің саны- **шексіз**.

Дискреттігінің түсінігі

мәндер немесе уақыт бойынша-
алатын мәндерінің саны немесе уақытта өзгеру
мезгілдерінің саны- **шектелген (санаулы)**.

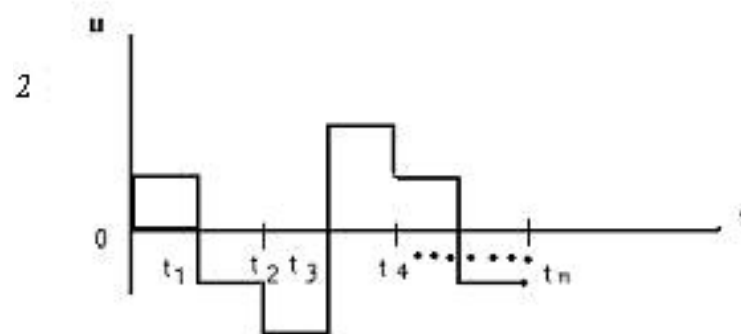
Сигналдың төрт түрі :

- уақыт және мәні бойынша үзіліссіз- **аналогтық сигнал.**
- уақыт бойынша үзіліссіз және мәні бойынша дискреттік (үзілісті)- **үзіліссіз уақыттың дискреттік сигналы.**
- уақыт бойынша дискреттік және мәні бойынша үзіліссіз- **дискреттік уақыттың үзіліссіз сигналы.**
- уақыт және мәні бойынша дискреттік- **дискреттік сигнал.**
- Дискреттік сигналдың бір түрі- **цифрлық сигнал.**
Ол екі мәнін ғана алуы мүмкін және уақыттың тұрақты интервалдан кейін өзгеруі мүмкін.

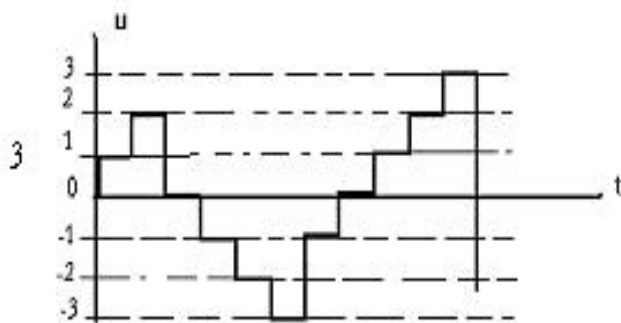
Сигналдың жалпы түрлері

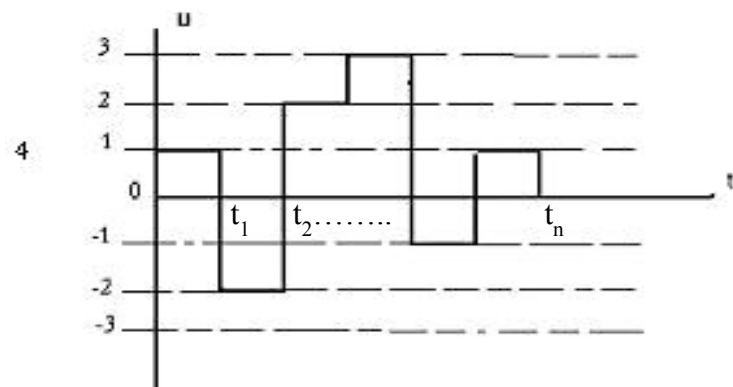
аналогтық сигнал

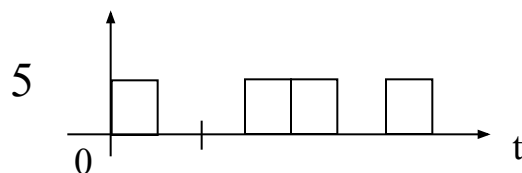
дискреттік уақыттың үзіліссіз сигналы

үзіліссіз уақыттың дискреттік сигналы

дискреттік сигнал

цифрлық сигнал

Арналардың түрлері

Арналардың түрлері оның кірісі мен шығысындағы сигналдың түрімен байланысты.

Арнаның 4 түрі болуы мүмкін:

Аналогтық (үзіліссіз) арна: кірісі мен шығысындағы сигналдар- **аналогтық**.

Дискреттік арна: кірісі мен шығысындағы сигналдар- **дискреттік**.

Аналогты-дискреттік арна: кірісіндегі сигналы- **аналогтық**, ал шығысындағы сигналы- **дискреттік**.

Дискретті-аналогтық арна: кірісіндегі сигналы- **дискреттік**, ал шығысындағы сигналы- **аналогтық**.

Цифрлық арна (дискреттік арнаның түрі)- кірісі мен шығысындағы сигналдар- **цифрлық**.